

Дніпропетровський журнал "Монастирський острів" починає публікацію розвідки *О. Боргардта* "Тіні незабутніх предків". 1996 року харківський "Березіль" друкує його працю "Дологічне мислення (про витоки духовної кризи)". У 1999-2002 роках Донецький фізико-технічний інститут видає його книги: "Бич Божий", "Дві культури" та "Аналітичну історію України" в трьох частинах.

Читач *О.О. Боргардта* з радістю констатує, що натрапив на автора, якому притаманна незаперечна самостійність мислення, на чітку точку зору не впливали усталені "істини", регулярно проголошені "серйозними джерелами". Відстоюючи свої погляди на історію, мистецтво, культуру, літературу, *Боргардт* сміливо і, головне, обгрунтовано "ламає авторитети" там, де позірна авторитетність походить не від правди фактів, серйозності тону, кількості дипломів, блиску окулярів на телеекрані, чи іншої зовнішньої респектабельності. Ламає всюди, де бачить „дискурс імперії”, з його специфічними наголосами та пом'якшеннями, вчасними замовчуваннями та безапеляційними ствердженнями, підкріплені не так аргументами, як військовою та поліцейською силою.

В нашому ментальному просторі, наповненому цілими системами фальшивих очевидностей, мистецтво деконструкції загальновідомого було і залишається одним з [тут саме "з", а не "із"] найпотрібніших.

На жаль, вузлами софізмів, нав'язаними за довгу історію, навряд чи можна боротись методом *Олександра Македонського*. Лише копіткє їх розв'язування приводить до чіткого розуміння ситуації та надає людині імунітет проти інтелектуального шахрайства.. Одна справа — вірити, що в грі з трьома наперстками щось невловимо не так, а інша — точно знати, що способом обману є вилучення самої кульки. Праці *Боргардта* надають читачу змогу побачити механізми імітації очевидності з найзрозумілішого ракурсу, вчать помічати та розплутувати вузли питань. Спочатку його стиль може здаватись одіозним. Хай читач пробачить деяку запальність викладу вона компенсується проведеною дослідницькою роботою та тверезим розглядом. Статтю „Про фальшиву історію” написано десять років тому, але вона так само актуальна і зараз. Можна прогнозувати, що й у найближчі десятиріччя її актуальність буде зростати та падати з періодичністю політичного циклу. Тому доречно було би тримати її в сухому теплому місці, готовою до використання, як лижі на зиму чи велосипед на літо.

Створене пером професора *Боргардта* відрізняється гостротою аналізу, скепсисом науковця та вірою патріота. В його архіві чекають на оприлюднення і численні розвідки з приводу нагальних проблем українського сьогодення, і багато іншого. Почесне завдання української спільноти — зібрати, видати і належно поцінувати той архів, зберегти на віки світлу пам'ять про Великого Українця *Олександра Олександровича Боргардта*.

Людмила Цимбал, Ярослав Базалій,

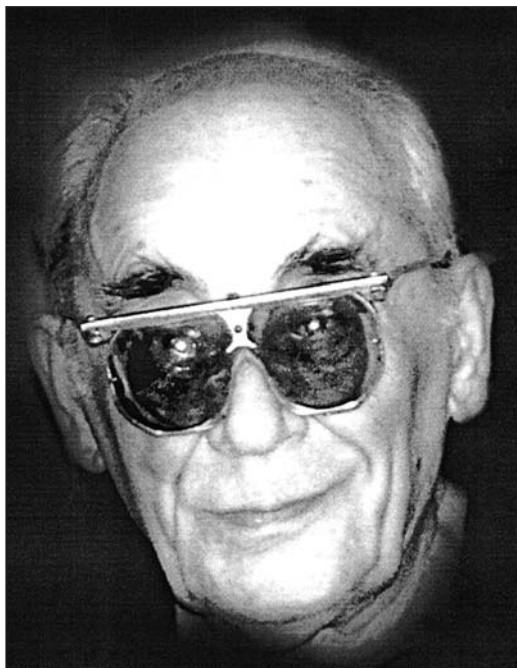
*м. Донецьк,
жовтень 2011 р.*

Про фальшиву історію

Олександр Боргардт

Донецьк, 2002

(текст подано в авторській редакції)

Олександр Боргардт (1919-2002)

День 11 червня 2002 — якраз напередодні "Дня Росії" — був відзначений демонстрацією української молоді в Києві. Протести молодих були викликані повідомленнями про так зване "погодження" підручників історії України та Росії, або про створення навіть спільного погодженого підручника. Було почасті пояснено й необхідність такого "погодження": аби не вживати надміру емоційних оцінок чогось там, якихось історичних подій, одне слово.

Ця невеличка за масштабами демонстрація української молоді на захист української історії (хай буде яка була, ліпшої все одно не матимемо) — дещо отямилу владу. Вже другого дня посипалися спростування й роз'яснення; на рівні віце-прем'єра, ні більше, ні менше. Побачивши реакцію народу з приводу посягання на те, чи не останнє, що у нього ще полишилося — історію, — кинулися заспокоювати. Мовляв, про спільний підручник для шкіл — і мови не було, що ви, що ви! — так, просто деяке узгодження двох історій. Мовляв, самі українські історики просяться: питання — суто наукові. Але все це є офіційні заспокоювання, а чого ж домагаються ті учені насправді? Про це неважко здогадатися, пригадавши більше як десятиріччя української незалежності. Правдоподібно якогось відцензурованого Москвою, дозволеного варіанта української історії. Дарма, що не дочекалися ми від них за ці роки навіть якогось близького до правди її тлумачення.

З'ясуємо насамперед, про що власне йдеться? — про які такі "емоційні оцінки"? Та з якою російською історією нам потрібно буде погоджувати нашу? Бо ж щодо навпаки — про щось таке, згодьтєся, і мови бути не може.

Наскільки це питання є актуальним для обох сторін, можна приблизно оцінити за часом існування обох країн, обох народів. Як показав іще *Вікентій Хвойка* (1850—1914), українська історія починається принаймні з Трипілля (4000–2350 п.н.е.), а отже ті десь триста років "нашої спільної історії" (яка нас аж так "сблизіла", що вже й не розняти), — то всього лише ниці 5% цілої нашої історії. Але для Росії, яка веде свій початок з відділення північних київських колоній від Києва (1169) у самостійне "велике князівство" (а утвердження самостійних держав саме так і відлічують), — то це вже буде аж 36% історії. Та й то, це якщо відрахувати від отого зайняття та сплюндрування Києва, вирізання і спалення його *Андреем Боголюбським* зловісного 1169 року. А як пригадати, що й саме слово "Россія" з'явилося лише за *Петра I* (1672–1725), то й взагалі... Тобто ми взяли максимальну цифру, а скільки років їй, Росії, насправді — то важко й сказати.

Отже, може таке погодження є актуальним для Росії, але ніяк не для нас. А тому й дивно, коли кажуть, що питання підняли — українські вчені. Цікаво би довідатися, а хто ж саме? — та... хіба скажуть... Але, повернемося ще раз до "емоційних оцінок" — що ж тут може матися на увазі?

Колись, у придавленій царською цензурою (вони тоді не могли передбачати, якою буде наступна совєцька!) російській літературі виникло було поняття "езопівської мови" — мови непрямих визначень та іномовлень, мови табуїстичної, як іменують її учені-антропологі. За її посередництвом й удавалося обходити наївну царську цензуру (вони, повторимо, ще не знали совєцької). Але, в масштабах історії таке щось не було навіть відкриттям. Бо коли історія робиться засобами не надто сумісними з основами загальнолюдської моралі, то й представити її в прийнятному вигляді наступним поколінням можна, знову ж, лише вживаючи іномовлень. Класичним із них було й є оте їх "крепостное право". То була, нагадаємо, торгівля людьми як худобою. Але назвати її так безпосередньо — буде нетактовно. То й буде, напевно, ота "емоційна оцінка", а от "крепостное" (та ще й "право"! — буде в самий раз, те, що треба; хоча йдеться тут про повне й остаточне безправ'я. Благо, кріпосне право бувало й у Європі, хоч і полягало всього й тільки на тому, що селянин не міг покинути землю власника, не розплатившись з усіма боргами. Бо людьми як худобою в Європі давно вже ніхто не торгував, аж від отих недоброї пам'яті римських часів.

Не уникла подібних, уже цілком офіційних евфемізмів і подальша імперська історія. Коли нищення заможних селян 1930 іменувалося "раскулачіванієм", а масові розстріли 1937 — "разоблаченієм врагов народа" Для них же — масових розстрілів, — уже за інтелігентного *М. Горбачова*, був придуманий новий красивий евфемізм — "необоснованніє репресії"; ніби масові репресії можуть бути чимось взагалі обгрунтовані! Ну, крім геноцидних мотивів, звичайно. А для поновлення (через півстоліття!) "демократичною" Росією сталінського геноциду чеченського народу — була спочатку придумана довга, як та удавка, евфемічна назва — "наведеніє конституційного порядку в Чечне". Вона, попри достатню (та всім очевидну) глупоту, — чомусь так і не вкорінилася. Зате добре пішли менш загальні терміни, скажімо "зачістка" (тобто — свідоме нищення населення за якоюсь ознакою; етнічною чи політичною, це вже не так важливо).

Із цим останнім явищем (як і поняттям) Україна зіткнулася, до речі, ще на самому початку нашого знайомства й "спільної історії" (яка нас так "сблизіла"), пам'ятного 1709 року. То була капітальна "зачістка" — вирізання впіль російськими військами гетьманської столиці *Мазепи*, міста Батурин (десь 20–30 тисяч людей, в основному — мирне населення). Заволодівши містом унаслідок зради (де ж було

ще тоді шукати зрадників, як не в Україні) — вони з ним і покінчили. Як писав *М. Костомаров* (1817–1885): "*Тогда Батурин был сожжен. Жители от мала до велика подверглись поголовному истреблению, исключая начальних лиц, которых пощадили для казни.*" (Н. Костомаров, "Мазепа", Москва, 1992, с. 352).

Що ж, маємо класичну "зачістку" — ні додати, ні відняти. Перед тим він описує зраду, яка віддала Батурин до рук "славянських братьев". Цей твір був уперше оприлюднений іще року 1882-го. Зазначимо, що коли йдеться про інших, то звично пригадують про "детей, стариков і беременних женщин", які гинуть від рук яких небудь... як же тут сказати: "бандітов", "бандформірований"?...

Простодухий анонімний автор "Історії русів" (Київ, 1991) пише нам із того ж приводу, що: "*Позбувшись таким чином Сердюків, Менишников ударив на місцан беззбройних, що були у своїх домах і зовсім у задумах Мазепиних участі не брали, вибив усіх їх до ноги, не милуючи ні статі, ні віку, ні самих молочних немовлят. Після того пішло грабування міста військами, а їхні начальники та кати тим часом карали перев'язаних Сердюцьких старшин та цивільних урядників. Звичайна кара для них була живцем чвертувати, колесувати й на палю вбивати, а далі вигадано нові роди тортур, що саму уяву жахали*" (с. 262).

Порівнюючи такі повідомлення, не забудемо, що царську цензуру XVIII ст. — не порівняти з царською ж XIX ст.; а обидві — із усім відомою совєцькою. Бо потім про описані тут типові терор і геноцид — навіть і не пригадується.

Втім, вже не пригадував Батурина й інтелігентний та сором'язливий *В. Ключевській* (1841–1911). В його "Історії" (Сочинения, Москва, 1956–1958, тт. 1–8) — нема й назви Батурина, так само, як нема її і в "Ілюстрованній історії СССР" (Москва, Мисль, 1974), оводі плідної співпраці 6 докторів та 4 кандидатів історичних наук. То з чим же тепер отой Батурин "погоджувати"?

Зауважимо принагідно, що український фільм про Мазепу ще не вийшов на екрани, але в Росії його вже не планують показувати. Розпорядився, кажуть, сам російський міністр культури, господін *М. Швидкой*.

А отже, на цьому етапі нашого дослідження й виникає в природний спосіб далеко не вторинне запитання: а чи те, з чим нам пропонують "погоджувати" нашу власну історію, — й насправді має якусь відношення до науки? — або до Історії? Чи може й взагалі історія не є насправді наукою, а згідно ще з опінією прусського генерала *Карла фон Клаузевица* (1780–1831) — всього лише "політикою, оберненою до минулого"? Бо ж то тільки політики можна погоджувати (або ні), але — в жодному разі не науки. Адже, тільки політику можна змінювати, але як змінити дані науки, якщо вони є однозначні та перевірені?

А у зв'язку з цим і виникає запитання: а, що ж то є за наука історія? — та які властивості науки вона повинна мати? Втім, і про це нам уже давно відомо, та відомо доволі давно: відкриттів тут робити не будемо.

Римський історик *Амміан Марцеллін* (330–400), еллін з Антіохії та римський офіцер (воював і на Райні й на Тигрі) — був останнім, а можливо й найвидатнішим із римських істориків. Не скутий кайданами ідеології (не був християнином) він зумів донести до нас в усій складності події свого бурхливого часу. Події, що призвели 476-го року до ліквідації Західної імперії. Він, не історик за фахом, але чесна й розумна людина, дійшов простої думки, що: "*Історик, що замовчує якісь події, — творить не менший злочин, ніж історик, що описує події, яких не було*".

Із цієї думки плине, що історія має бути насамперед повною (наскільки можливо), а до того — правдивою (незаперечно). А правду (якщо вона є правдою) — нема з чим та

нема для чого погоджувати. Саме тому, що істина завжди єдина. А от щодо викривлень істини або прямих брехней, то таких — погоджувати не погодити. Бо їх може бути скільки завгодно. І дійсно: вибачайте, але ми — люди з фізико-математичною освітою — ніде не чули, аби десь там "погоджувано" дві фізики, або дві математики. Бо ж наукова істина тому ж і є науковою, що вона знову — є одна для всіх. І інакше — не буває й бути не може.

Так, історія, має свої особливості — наука своєрідна, не фізика й не математика. Це наука про минуле народу (чи країни), про його існування в часі. А поскільки свідoctв про історичні події з бігом часу полишається все менше, то чи не єдиною особливістю історії є те, що зі заглибленням до часу ми все менше знаємо про неї. Втім, і тут слід розуміти це дещо відносно, адже є ще археологія. Ми досконало знаємо, як жили, як одягалися та чим займалися люди нашого далекого Трипілля. Можемо навіть здогадатися, що вони розмовляли фінськими мовами, полишивши й нам, через 5000 років (!) певну частину своєї лексики (сьогодні — до 200 коренів), але... Але події, що їх хвилювали, а часом і змінювали або забирали їх життя, — ми відновити наразі не можемо. Однак, саме в цьому разі — нема й подібної проблеми.

Бо ж і йдеться не про якусь там давнє Трипілля, але про ту їхню нашу "совместную історію", що так була нас "сблизіла" (Батурином та всім іншим). Яка починалася у Століття Просвіти, а тому є до дрібниць, досконало задокументованою та засвідченою. Від Батурина — по знищення Великої Січі Запорозької та перших масових депортацій населення, від заведення у 1785 році в Україні російської торгівлі людьми як худобою та по Великий Голодомор 1933-го в Україні. Ну, і всяке таке інше, досконало всім відоме. А як так, то й поцікавімося дечим сучаснішим, ніж отой Батурик; наприклад...

Не було в світовій історії більш цинічно брехливого документа, ніж так звана "Декларация прав народов России", в якій всім її народам щедро обіцяно волю та незалежність: "вплоть до полного отдаления". Але отримали їх тільки ті, хто зумів відстояти власною зброєю. Та — не Україна, на загарбання якої було кинуте всі сили Третьої імперії. Не допоміг Україні отримати незалежність і військовий союз із новонародженою Польщею. Він не надто допоміг Україні, але мав вкрай далекосяжні наслідки. Саме він і став причиною наступної російсько-польської війни (25.04.1920 — 18.10.1920). Вона в "Иллюстрированной истории СССР" (Москва, Мысль, 1974, с. 292) викладається в такий спосіб: "*Первыми "познакомились" с силой рабоче-крестьянского удара белополяки. В летних боях 1920 г. были разгромлены основные силы армий Пилсудского и остатки их выброшены за пределы нашей земли*".

Отже, сенс подій є очевидним. Контрреволюціонери — "інтервенти-белополяки" задумали були задушити молоде "государство рабочих і крестьян в России" (це ж треба!). Але зазнали на собі "сілу рабоче-крестьянского удара" та й були "выброшены за пределы нашей земли". Добре. А тепер спробуємо порівняти цю "історію" з тим, що було насправді. Новонароджена Польща повстає на карті Європи, коли в Любліні 22.11.1918 формується перший польський уряд на чолі з Ю. Пилсудським. В січні 1919 відбуваються вибори до сейму, вже 28.06.1919 держави Версалу визнають Польщу, а 25.04.1920 починається війна з Росією. Приводом для неї стає військовий союз С. Петлюри з Ю. Пилсудським. А отже схоже, що ніяк не "белополяки" напали на Росію. Перша коректа, так би мовити, до процитованого вище.

Великі надії на польську війну покладав тоді сам В. Ленін. Надихнутий подіями в Баварії та Угорщині, він уже маячив "міровою революцією" та світовим пануванням

Москви, бо повчав, що: "*Приближение нашей армии к Варшаве неоспоримо доказало, что где-то близко к ней лежит центр всей системы мирового империализма, покоящийся на Версальском договоре*". (з виступу на ІХ Всеросійській партконференції). Цікава та незвична думка, чи не так? Тільки от — де ж це саме "близко к ней"? В Отвоцьку, чи може в Яблонні? Доволі очевидно, що тут маємо справу просто з душевнохворою людиною.

Але не відставали й інші. Негайно об'явився герой Першої світової — генерал Брусілов, якому ціною великих втрат удалося в свій час захопити Галичину, аби провести там плановану "зачістку" українців (за підрахунками Дмитра Дорошенка — більше мільйона). Тепер він служив більшовикам і звертався до "революційних масс" із закликом: "*Встать как один на борьбу с извечным врагом народа русского — поляком*". Отаким маєте "інтернаціоналізм"... Втім, проти Польщі тоді однодухо об'єдналися всі, як червоні, так і білі. Принаймні саме це повідомляє нам відома російська інтелектуалка про шойно вигнане з Росії емігрантство: "*Ведь ей-Богу, — и это стоит отметить, — всё оно, вплоть до невинно-безалаберного Бурцева, левое и правое, принялось кричать вместе с большевиками о патриотическом подъеме в Совдепии, в красной армии, против "гнусной Польши", отрицающей у России Украину, объявляющей ее "самостийностью". Орано без различия партий. В гнусностях безумно-фатальных, как "невмешательство в дела большевиков", хранящих, мол, "единую-неделимую" и проч., русское эмигрантство всегда единокорно*". (Зин. Гиппиус, "Живые лица", Тбилиси, 1991, т. 2, с. 331). Що ж, картина в цілком однозначна та красномовна. Вичерпно доводить, що спір між червоними та білими ішов на ґрунті питань суто вторинних. Імперський шовінізм — об'єднав усіх. Ну, добре, а як же було з тими, що були "выброшены за пределы нашей земли"?

Велике запитання: а, чи були взагалі оті "белополяки" — в "пределах нашей земли"? Бо відомо про отой славетний "рейд Первой Конной" Галичиною, та й до Варшави не дістатися, не пройшовши польськими землями, але от поляків на російських теренах — безумовно не було. З одної простої причини: ми вже щось би чули про "польські зверства", чи не так? Десь уже вони би їм отих "детей, стариков і беременных женщин" — та не забули би... Напевно відомо одне: на Віслі під Варшавою — союзні поляки Пилсудського та українці Петлюри — мало не вибили до останнього армію агресора, а тих, хто врятувався — погнали геть. Хто переміг у цій війні? — теж відомо. Бо за миром у Ризі 1921 року Росія розплатилася за напад на Польщу ласими шматками земель. Щоправда, як завжди — не своїх: Західної Білорусі та Західної України. А "мірова революція" — так і не відбулася. Й досі. Полишився там де й був, очевидно і "центр всей системы мирового империализма", що мав за Леніном лежати десь поблизу Варшави (в Отвоцьку? — Яблонні? — чи ще десь?). Тодішня Європа, як і весь "демократичний світ" — самозакоханий та недалекий, — геть пробили "Диво на Віслі", уміло збудовані руками поляків та українців, яке на цілих два десятиліття відсунуло більшовізацію Східної Європи.

От тепер і можете оцінити правдивість свідoctва "Иллюстрированной истории СССР" про цю, таку коротку, війну: як кажуть, "все описане правильно, але з точністю до навпаки". Так, що тут, власне, можна "погодити"? Та з чим? Та й чи мислимо "погодити" бодай щось із цього свідoctва — з фактами історії? Бачимо, що то справа практично безнадійна. А це й перекоує нас, що для якогось там погодження історій — потрібно їх насамперед мати. А не видавати за історію недомовлення, або й відверту пропагандову брехню для дурників. А справжню історію, це очевидно, — нема з чим і погоджувати. Як ми це шойно незаперечно довели.